

PEŠIA LÁVKA

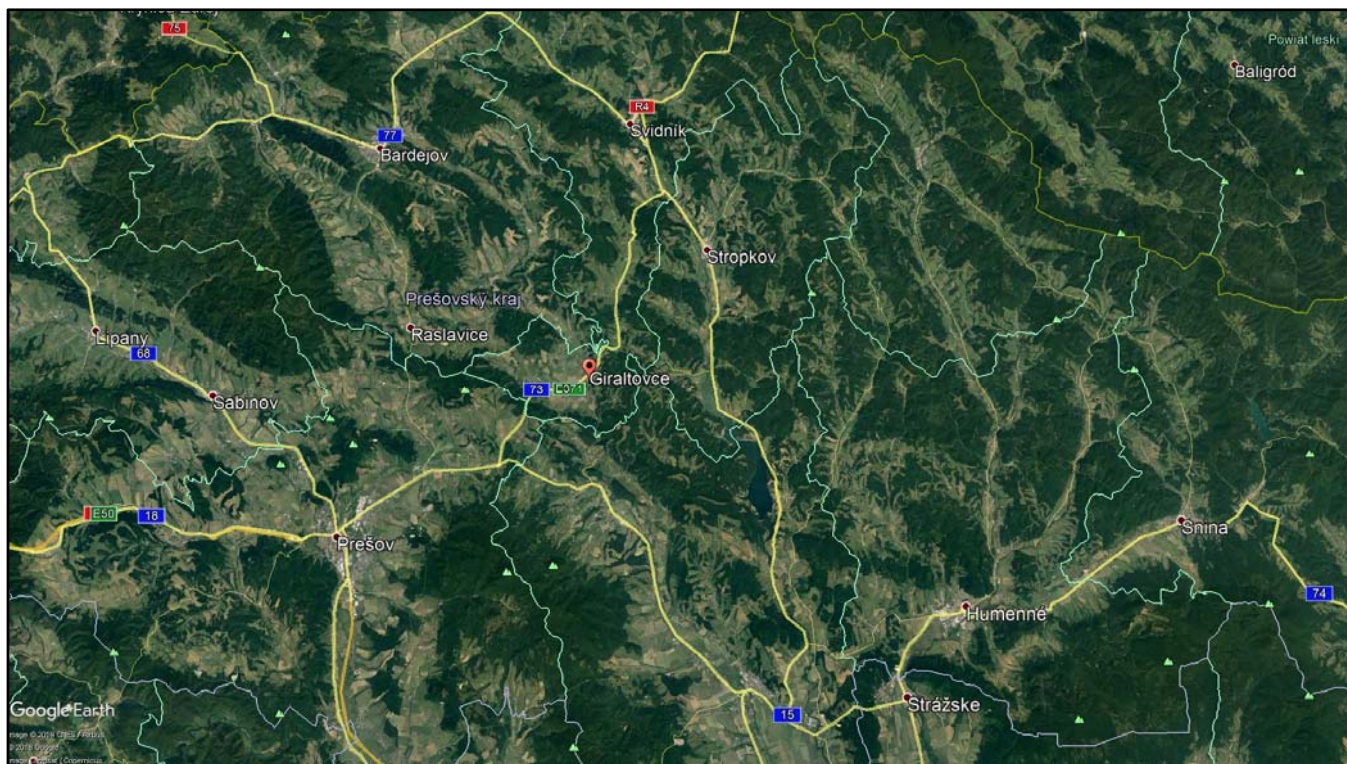
Ponad cestu 1/21
v Giraltovciah

Mesto Giraltovece a Fakulta architektúry STU v Bratislave vyhlasujú študentskú súťaž návrhov "Pešia lávka ponad cestu 1/21 v Giraltovciah".

Súťaž nie je verejným obstarávaním, ani súťažou návrhov vyhlásenou podľa súťažného poriadku Slovenskej komory architektov.

Účelom súťaže má byť architektonické riešenie pešieho premostenia, osadeného na betónových základoch, ponad hlavnú cestu s vysokou koncentráciou dopravy. Most by mal po dostavaní zabezpečovať bezpečnú komunikáciu chodcov, najmä detí, prípadne aj cyklistov. Zámerom vyhlásenia súťaže by malo byť hlavne vizuálne, no aj technické a materiálové riešenie premostenia s rozponom 28m. Cieľom je navrhnuť jeden z dominantných objektov v meste.

Investícia by sa mala realizovať do konca roka 2019 pričom jej výška je stanovená na 120 000€. Rozsah projekčných prác bude upresnený po vyhodnotení súťažných návrhov a ich vypracovanie môže byť zadané aj víťazovi tejto súťaže. To bude závisieť najmä na charaktere víťazného návrhu.

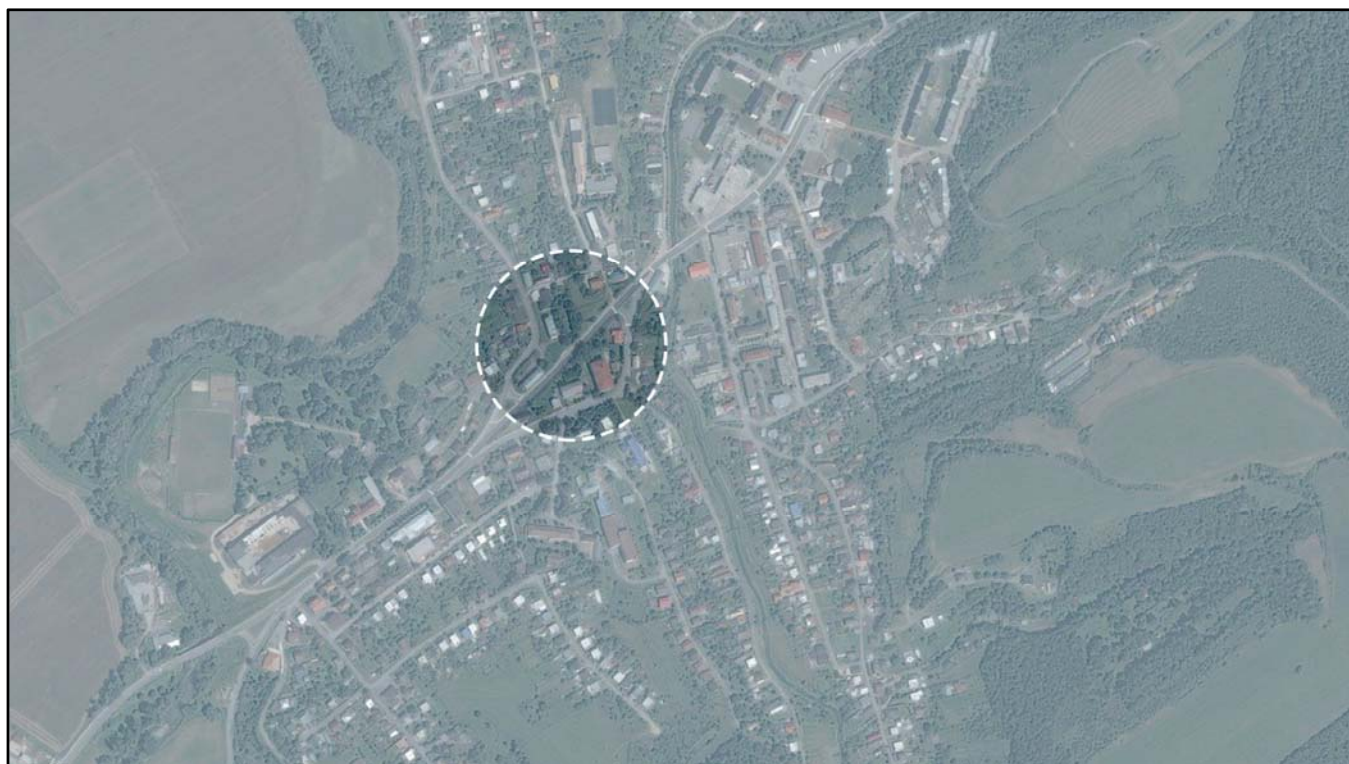

Giraltovec sa rozprestierajú v južnej časti Nízkych Beskýd, na sútoku riek Topľa a Radomka. Radomka, tečúca bezprostredne do Giraltovec, vytvorila terénny prielom (zárez), ktorého prevýšenie od hladiny po najvyšší vrch je okolo 80 m. Nadmorská výška v meste je 210 m n. m. a v chotári od 170 do 357 m n. m.

Povrch chotára v západnej časti za mestom (pravo-nábřežná časť Tople) je rovinatý. Východná časť povrchu terénu okolia mesta je mierne členitá a vytvára malebnú pahorkatinu. Geologické zloženie pôdneho súvrstvia sa skladá z treťohorného flyšu (pieskovcov, ílovcov), štvrtohorných naplavenín (štrkov, pieskov a hliny) a svahových hlien.

Celoročná teplota je okolo 8 °C, ročný úhrn zrážok je 600 – 700 mm. Pôdna štruktúra chotára má nívne a hnedé lesné pôdy. Lesné porasty sú z prevažnej väčšiny len vo východnej časti. Z lesných drevín tu rastie dub, buk a breza. Prírodnou pozoruhodnosťou Giraltovec a blízkeho okolia je viac ako 250-ročný majestátny dub.

Mestom vedie cesta I/21, ktorá je súčasťou európskej cesty 371. Južným smerom z mesta vedie údolím Tople cesta II/558.

Archeologické prieskumy okolia mestečka z konca 19. a začiatkom 20. storočia potvrdili, že prvé osídlenie tohto územia sa datuje do obdobia konca eneolitu a prvej vývojovej etapy bronzovej doby. Potvrdzujú to nájdené predmety v pohrebiskách, ktoré dostali pomenovania ako kultúra východoslovenských mohýl (okolo 1 800 – 1 200 rokov pred Kr.). Nálezy tejto kultúry boli objavené aj v blízkych okolitých dedinách.

Po roku 1948 boli v meste vybudované nové priemyselné závody (Duklianske tehelne, Kovo-drevo, Kožiarske závody [po roku 1970], Teva, Lesný závod a iné). Rozvinutý bol aj priemysel na výrobu potravín (pekáreň, mliekareň, bitúnok a pod.) Obyvatelia pracovali prevažne v miestnych podnikoch a poľnohospodárstve, časť v priemyselných podnikoch východného Slovenska. Giraltovce majú priznaný štatút mesta.

Obrázok: lokácia pešej lávky v rámci mesta

Prvé písomné správy o území, ktoré bolo súčasťou giraltovského chotára, sa nám zachovali v listine Spišskej Kapituly z roku 1341. Ako súčasť marhanského panstva vtedy patrilo šľachticom z Drienova. Dedina Giraltovce sa však menovite spomína až v listine z roku 1416, ktorú napísal uhorský dvorský sudca Peter z Perína. Šľachtici z Rozhanoviec sa v nej sťažujú drienovským šľachticom, že im poddaní z marhanského panstva, konkrétne z dedín Geralth aj Frenchuagasa, teda z Giraltoviec a Francoviec, vyrubujú lesy v susednom čičviansko-vranovskom panstve. Z listiny je jasné, že Giraltovce už určitý čas existovali. Najstaršia podoba názvu dediny je pravdepodobne odvodená od mena prvého šoltýsa, teda richtára, ktorého funkcia sa dedila. Geralt niekedy v prvej polovici 14. storočia najprv zhromaždil istý počet ľudí, s ktorými mal novú dedinu na pôde šľachticov z Drienova založiť. Najvýznamnejšie postavenie v Giraltovciach mal spočiatku dedičný richtár. Po ňom sa Giraltovce v prvej polovici 15. storočia dostali do rúk sečovských zemanov, potom Šemšeiovcov, nakrátko solivarským Šóšovcom a Jurajovi Vernerovi, neskôr Krasnecovcom, liptovským Podturňanskovcom či súľovským Sirmaiovcov.

Fotografia: výstavba nového mosta cez Radomku – súčasť hlavného priesahu mestom

Zo 16. storočia pochádzajú prvé názvy Giraltovec zapísané po slovensky, v tom čase boli na šarišské pomery stredne veľkou dedinou. Obyvatelia sa tu zaoberali roľníctvom. Svedčí o tom aj mladšie obecné pečatidlo z roku 1837, na ktorého odtlačku sa nachádza snop obilia a kosák s kruhopolisom GIRALTH HELYESEG PETSEJE. Podobu giraltovského erbu s tradičnými symbolmi, ale osadenými už v tzv. tulipánovom modrom štíte nájdeme tiež napríklad v diele o uhorských erboch z roku 1880. Pre rozvoj Giraltovec bolo rozhodujúce 18. storočie. Obyvatelia sa okrem poľnohospodárstva zaoberali plátenníctvom, a keďže údolím Tople tiahla krajinská cesta, privyrábali si furmankami. Približne každý jedenásty Giraltovčan bol šľachtického pôvodu. Z podnetu šarišskej šľachty bola v Giraltovcach postavená tehelňa a v miestnej manufaktúre sa začala vyrábať umelecká keramika – fajansa. K ďalším dôležitým podnikom v nasledujúcom období patrila papiereň, ktorej existencia je doložená z roku 1884, údajne tu tiež stál pivovar, vo Francovciach zasa fungovala pálenica.

Fotografia: Pohľad na mesto 80. roky 20. st.

V minulosti, podobne ako je to aj dnes, bolo pre Giraltovčanov charakteristické najmä pestré náboženské zloženie. Predpokladá sa, že v druhej polovici 14. storočia tu bol postavený kostol, ktorý s veľkou pravdepodobnosťou zasvätili svätej Kataríne. Vtedy mohla vzniknúť aj katolícka farnosť. V čase reformácie sa miestni šľachtici Šemšeiovci stali evanjelikmi, preto na nové náboženstvo prestúpili aj poddaní. Roku 1654 dali vybudovať nový kostol, z ktorého sa dnes zachovala renesančná veža. Začiatkom 18. storočia vznikla v Giraltovciach evanjelická farnosť. Druhú najpočetnejšiu časť obyvateľov predstavovali katolíci, ktorí tu však dlho nemali svoje kostoly. Až v medzivojnovom období si rímskokatolíci zriadili kaplnku a začali s výstavbou kostola, ktorý zasvätili sv. Cyrilovi a Metodovi. Dokončili ho na začiatku 40. rokov minulého storočia. Gréckokatolícky kostol bol zas postavený roku 1938. Od polovice 18. storočia patrilo neodmysliteľne ku Giraltovciam aj židovské obyvateľstvo. Živilo sa najmä remeselníctvom a obchodom. Ich najvýznamnejšou stavbou bola synagóga, ktorá sa nám, žiaľ, nezachovala. Zato na židovskom cintoríne nájdeme dodnes náhrobné kamene aj dvesto rokov staré. Z hľadiska národnostného tvorili väčšinu obyvateľov Giraltovciac vždy Slováci. Rómovia bývali pri Giraltovciach už niekedy v 18. storočí, správa o nich však pochádza až z roku 1842.

Fotografia: Pohľad na Rímsko-katolícky chrám sv. Cyrila a Metoda z roku 1942

Ani v 19. storočí neobišli Giraltovce viaceré dôležité udalosti. Roku 1805 sa tu napríklad po prehratej bitke pri Slavkove s Napoleonom zdržiavala časť armády ruského vojvodu Kutuzova. Roku 1831 zas postihla obyvateľstvo epidémia cholery, ktorej, žiaľ, mnohí podľahli. Medzi Giraltovčanmi v roku 1828 nájdeme murárov, krajčírov, čižmárov, debnárov, našli sa aj ľudia, ktorí sa živili hrnčiarstvom, piliarstvom a kováčstvom. Z administratívneho hľadiska bola pre Giraltovce rozhodujúca tiež skutočnosť, že od polovice 19. storočia sa natrvalo stali sídlom okresu až do roku 1960.

Fotografia: Budova okresného súdu

V 20. storočí sa časť obyvateľstva hlási k maďarskej národnosti a v dôsledku migrácie do nášho mesta zavítali aj Rusíni. Mnoho Gíraltovčanov v tomto období odišlo za prácou do zámoria. Spomienkou na toto storočie je azda najznámejší gíraltovský pamätník – plastika ležiaceho leva z roku 1918, ktorej autorom je Félix Faragó. V období druhej svetovej vojny mala v mestečku svoje sídlo 1. divízia slovenskej armády, ktorá tu zotrvala až do vypuknutia Povstania. Po jej odchode sa tu zdržiavala nemecká armáda. V neďalekých horách zasa pôsobili partizáni známi ako Čapajevovci. Roku 1913 bola v mestečku zriadená prvá telefónna stanica, aj keď telegraf tu fungoval už pred deviatimi rokmi. Elektrinu od roku 1924 vyrábal parný mlyn firmy Mórica Lichtenšteina. O hospodárskom rozmachu svedčí tiež vznik Gíraltovskej banky v roku 1909. Roku 1932 je v Gíraltovcich založená meštianska škola, aj keď tradícia školstva sa tu zdržiavala nepretržite minimálne od roku 1720. V prvej polovici 20. storočia sa v meste postavila budova okresného súdu, četnícka stanica, pošta, hasičská budova, kultúrny dom, no najmä architektonický zaujímavý tzv. obecný dom, teda bývalá radnica na námestí.

Fotografia: Budova bývalej radnice na námestí

Mesto sa za posledné obdobie výrazne zmenilo. Dôkazom toho sú úpravy, rekonštrukcie jednotlivých inštitúcií, ale aj úplne nová pešia zóna, ktorá dala mestu inú, modernejšiu podobu. Život v meste riadia samosprávne orgány – primátorom mesta je už 5. volebné obdobie Mgr. Ján Rubis, prednostom Ing. Pavol Tchurik. Mestské zastupiteľstvo tvorí 11 poslancov. V snahe zracionalizovať prácu sa 17 obcí rozhodlo pridružiť ku Giraltovciam a vytvoriť spoločný obecný úrad pre výkon prenesených kompetencií zo štátnej správy. Súčasťou MsÚ je Mestský bytový podnik a Mestský podnik služieb. O bezpečnosť Giraltovciev sa stará trojčlenná mestská polícia. V posledných rokoch sa zrealizovali projekty ako dokončenie infraštruktúry v meste (voda, plyn, kanalizácia), rekonštrukcia ZŠ, MŠ, separácia odpadu, rekonštrukcia námestia, výstavba nájomných bytov a bytov nižšieho štandardu.

Fotografia: Pohľad na centrum mesta (v pozadí rím.kat. kostol)

Dokončila sa výstavba Športovej haly Igora Nováka, komunitného centra, detské ihrisko pri MŠ, chodníky pri štátnej ceste 1/73 v celom intraviláne mesta, V rokoch 2012 -20313 bola realizovaná rekonštrukcia mestskej polikliniky Dr. Jozefa Goldbergera, v ktorej zdravotnú starostlivosť poskytuje vyše 20 lekárov a odborníkov. Špeciálnu zdravotnú starostlivosť 121 klientom poskytuje Domov sociálnych služieb. Na základe dotácie vlády SR sa vybudovala protipovodňová ochrana na rieke Topľa a pri rieke Radomka sa vodohospodárskym podnikom vykonala úprava toku. Z vlastných zdrojov mesto realizovalo rekonštrukciu Domu smútku (interiér), úpravu mestského cintorínu a úpravu sály v Dome kultúry.

Fotografia: Rekonštruované námestie v centre mesta

Pre dôchodcov a vlastných zamestnancov mesto zriadilo vývarovňu na podávanie stravy. V rámci cezhraničnej slovensko-poľskej spolupráce mesto Giraltovce bolo úspešné v projekte Hľadanie spoločných koreňov a vybudovanie turisticko-rekreačného zázemia v Parku pod dubmi v Poľsku a v Parku mieru v našom meste. Súčasťou projektu bola úprava amfiteátra, administratívnej budovy, a úprava parku, ktorý v súčasnosti ponúka možnosti rekreácie, oddychu a športu, keďže sa tam nachádza cyklistický chodník. V meste máme tri kostoly – rímskokatolícky, gréckokatolícky i najstarší evanjelický, niekoľko rokov je otvorená aj Sála kráľovstva, ktorú využívajú Jehovovi svedkovia. Školskú sféru zastrešujú MŠ, dve ZŠ, špeciálna škola, gymnázium a stredná odborná škola. Vo všedných dňoch sa ľudia po práci stretávajú v spolkoch a organizáciách, z nich najaktívnejší je Zväz postihnutých civilizačných chorobami, najpočetnejší sú zasa rybári, poľovníci, dobrovoľní hasiči, záhradkári a chovatelia domácich zvierat a exotického vtáctva, aktívnymi sú aj členovia Zväzu protifašistických bojovníkov. Starší ľudia využívajú služby klubu dôchodcov a taktiež novootvoreného denného stacionára JAR ŽIVOTA.

Fotografia: Pohľad na mesto od židovského cintorína

Kultúrnu oblasť v našom meste zastrešuje oddelenie kultúry, ktoré každoročne organizuje viacero podujatí ako Topľanské slávnosti, dožinky, súťažnú prehliadku v speve ľudových piesní Giraltofský hudák, rôzne výstavy a ďalšie iné podujatia. Naše zvyky a tradície už niekoľko rokov odovzdáva FS Topľan, ktorý nás reprezentuje doma i v zahraničí. V oblasti športu je na prvom mieste futbal, ktorý slávi storočnicu, k ďalším športom patrí volejbal, box a reprezentanti posilňovne SPIDERS GYM, ktorá sa v posledných rokoch teší veľkej návštevnosti. Život mesta mapuje už 30. rok mestský mesačník Spravodajca, ktorý je tribúnou kultúrneho, spoločenského, politického i športového života v meste. Po rozpade najväčšieho závodu vzniklo niekoľko menších dielní, ktoré sa zaoberajú šitím pracovných ochranných prostriedkov, pracovných odevov, obuvi aj rukavíc, ale aj vkusného oblečenia, ktoré si našlo odbyt na zahraničných trhoch. V súčasnosti pracuje väčšina Giraltofsčanov v najrôznejších službách, doprave, školstve, zdravotníctve a oblasti sociálneho opatrovatelstva, v samospráve aj štátnej správe, ale tiež hlavne v obchode. V meste funguje pošta, 2 bankové ústavy, poisťovne, stavebné sporiteľne a telekomunikační operátori.

Fotografia: Pohľad na centrum mesta – údolie Radomky

Pamiatky v meste:

- Evanjelický a. v. kostol z konca 18. storočia s vežou z druhej polovice 17. storočia
- Kostol sv. Cyrila a Metoda z prvej polovice 20. storočia
- Gréckokatolícky chrám Matky ustavičnej pomoci z prvej polovice 20. storočia
- Klasicistický kaštieľ z polovice 19. storočia
- Barokovoklasicistický kaštieľ z polovice 18. storočia
- Neskororenesančný kaštieľ z prvej polovice 17. storočia
- Budova starej radnice z prvej polovice 20. storočia

Fotografie: Rím.kat. kostol a socha Adama Hlovíka

Pomníky:

- Pamätník obetiam prvej svetovej vojny. Kamenná plastika ležiaceho leva z roku 1918. Najznámejšia umelecká pamiatka Giraltoviec sa nachádza pred gréckokatolíckym kostolom pri vstupe do mesta od Prešova.
- Pamätník výročia vzniku ČSR. Kamenný pylón z roku 1928. Vytvorili ho pri príležitosti 10. výročia vzniku ČSR. Nachádza sa pred starou radnicou (presunutý 2018).
- Pamätná tabuľa Adama Hlovíka. Osadená pri príležitosti Dní Adama Hlovíka na budove evanjelického kostola.
- Hrob Adama Hlovíka na mestskom cintoríne.
- Socha Adama Hlovíka. Stojí v centre mesta.
- Busta Jozefa Goldbergera. Osadená je pred mestskou poliklinikou.
- Pamätník obetiam holokaustu. S jeho realizáciou sa začalo na židovskom cintoríne.

Fotografie: Pamätník obetiam 2.sv.vojny (Matka s dieťaťom), Chránený dub pri ZUŠ

Fotografia: Pamätník obetiam prvej svetovej vojny. Kamenná plastika ležiaceho leva z roku 1918. Najznámejšia umelecká pamiatka Giraltoviec sa nachádza pred gréckokatolíckym kostolom pri vstupe do mesta od Prešova.